

II. ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

*Волинець Р. А.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДЕЯКІ ТИПОВІ ФОРМИ ПОСЯГАНЬ НА ФОНДОВИЙ РИНОК ЗА ЗАРУБІЖНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

У статті аналізуються типові форми посягань на фондовий ринок, які передбачені кримінальним законодавством зарубіжних країн. До таких типових посягань автор відносить: підроблення цінних паперів (виготовлення підроблених цінних паперів); використання підроблених цінних паперів (незалежно від їх емітентів); випуск (емісія) цінних паперів, що здійснюється взагалі забороненими способами або з порушенням встановлених у чинному законодавстві вимог; введення в обіг незаконно випущених цінних паперів; порушення встановленого порядку обігу (незаконний обіг) цінних паперів; незаконне використання так званої інсайдерської інформації.

Для виділення цих типових форм аналізується кримінальне законодавство Нідерландів, Данії, Німеччини, Польщі, Швейцарії, Швеції, Іспанії, Болгарії, Узбекистану, Азербайджану, Казахстану, Грузії, Білорусі, Латвії, Естонії, Японії, Китаю, Росії, Сербії, Тунісу.

Ключові слова: цінні папери, фондовий ринок, типові форми, зарубіжні країни, кримінальне законодавство.

В статье анализируются типичные формы посягательств на фондовый рынок, которые предусмотрены уголовным законодательством зарубежных стран. К таким типичным посягательствам автор относит: подделку ценных бумаг (изготовление поддельных ценных бумаг); использование поддельных ценных бумаг (независимо от их эмитентов); выпуск (эмиссию) ценных бумаг, осуществляемый вообще запрещенными способами или с нарушением установленных законодательством требований; введение в оборот незаконно выпущенных ценных бумаг; нарушение установленного порядка обращения (незаконное обращение) ценных бумаг; незаконное использование так называемой инсайдерской информации.

Для выделения этих типичных форм анализируется уголовное законодательство Голландии, Дании, Германии, Польши, Швейцарии, Швеции, Испании, Болгарии, Узбекистана, Азербайджана, Казахстана, Грузии, Беларуси, Литвы, Эстонии, Японии, Китая, России, Сербии, Туниса.

Ключевые слова: ценные бумаги, фондовый рынок, типичные формы, зарубежные страны, уголовное законодательство.

Проведені в Україні наукові дослідження регламентації кримінальної відповідальності за посягання на фондовий ринок за законодавством зарубіжних країн дозволяють на загальному рівні проілюструвати основні підходи до закріплення змісту та видів таких посягань. Принаймні вони сприяють визначенню: 1) змісту і видів названих посягань, що передбачені в актах зарубіжного законодавства, але які є відмінними від тих, що передбачені чинним КК України; 2) змісту і видів таких посягань за зарубіжним законодавством, що повністю або частково співпадають з передбаченими за КК України; 3) змісту і видів посягань на фондовий ринок, які передбачені КК України, але не передбачені актами кримінального законодавства зарубіжних країн. За наявності таких досліджень потреби зайвий раз відтворювати проведений іншими дослідниками аналіз немає. Тому з'ясування особливостей регламентації кримінальної відповідальності за названі посягання в актах зарубіжного законодавства потребує систематизації актів зарубіжного кримінального законодавства та виділення наступних їх *типів*: 1) акти, що передбачають відповідальність лише за найбільш типові форми посягань на фондовий ринок; 2) акти, що передбачають відповідальність за нетипові форми таких посягань (незалежно від того, чи відомі вони КК України). Визначення типових форм становить мету даного дослідження. У цілому це дозволяє з'ясувати специфіку юридичних конструкцій, передбачених законодавчими актами, та зрозуміти як саме вони визначаються.

Першою найбільш типовою формою таких посягань вважається *підроблення цінних паперів* (виготовлення підроблених цінних паперів). Як правило, в актах зарубіжного законодавства таке посягання:

а) виділяється у самостійний злочин з урахуванням властивостей предмета підроблення, наприклад: у п.п. 1–4 ч. 1 ст. 226 КК Нідерландів предметами

підроблення називаються будь-які документи, що посвідчують, а також облигації, сертифікати заборгованості, акції й облигації, депозитні свідоцтва і боргові сертифікати асоціацій, організацій або товариств [1, с. 344–345]; § 169, § 170 КК Данії, що передбачають відповідальність за підроблення цінних паперів, а також § 172 КК Данії, якою встановлено відповідальність за внесення змін у вже випущені цінні папери [2, с. 146–147]; у п. 2 ч. 2 ст. 234 КК Республіки Болгарія встановлено відповідальність за виготовлення державних облигацій або інших державних цінних паперів [3, с. 183], а ч. 2 ст. 309 цього Кодексу – за підроблення так званих «приватних цінних паперів» [3, с. 214]; ст. 176 КК Узбекистану [4, с. 252], ст. 204 КК Азербайджану (далі – АЗР) [5, с. 154], ст. 192 КК Латвійської Республіки, що передбачають відповідальність за виготовлення з метою збуту та збут підроблених державних цінних паперів, а також ст. 193 КК Латвійської Республіки, в якій передбачена відповідальність за такі самі дії, предметом яких є недержавні цінні папери [6, с. 198]; у ст. 162 КК Японії встановлена відповідальність за виготовлення з метою використання або видозміну облигацій державної позики, цінних паперів урядових установ, акцій фірм та інших цінних паперів [7, с. 105–106]; у ст. 85 ПК Естонії передбачена кримінальна відповідальність за виготовлення підроблених цінних паперів [8]; у ч. 1 ст. 221 КК Білорусі (далі – РБ) альтернативно передбачені «виготовлення з метою збуту чи збут підроблених ... державних чи інших цінних паперів, номінованих у національній валюті ... або цінних паперів, номінованих у іноземній валюті» [9]; у ч. 1 ст. 231 КК РК визначається «виготовлення або зберігання з метою збуту, збут підроблених ... державних цінних паперів або інших цінних паперів у валюті РК або іноземній валюті або цінних паперів в іноземній валюті» [5, с. 360]; у ст. 186 КК РФ передбачена відповідальність за виготовлення з метою збуту під-

роблених державних цінних паперів або інших цінних паперів у валюті РФ, цінних паперів в іноземній валюті, а також зберігання, перевезення з метою збуту та збут завідомо підроблених державних цінних паперів або інших цінних паперів у валюті РФ або цінних паперів в іноземній валюті [10]. У частині 3 ст. 144 КК Республіки Сербія передбачається відповідальність для «кожного, хто здійснює виготовлення підроблених цінних паперів, випущених в обіг згідно з діючим законодавством республіки, або змінює будь-які такі справжні цінні папери з метою їх використання як справжніх або збуту іншій особі для використання» (цікаво, що кваліфікуючою ознакою цього злочину у ч. 5 ст. 144 називаються наслідки у вигляді «порушення звичайного функціонування економіки») [11, с. 176]. У статті 212 КК Грузії передбачено відповідальність за виготовлення з метою збуту збут підроблених цінних паперів без вказівки на їх державних або приватних емітентів [12].

Доволі цікавим у зв'язку з наведеним є підхід німецького законодавця. У § 151 КК ФРН вказується, що цінні папери прирівнюються до грошей у розумінні §§ 146, 147, 149 та 150 КК за умови, якщо вони (цінні папери) за допомогою друку та виду паперу мають спеціальний захист від підроблення (видами цінних паперів у § 151 називаються: боргові зобов'язання та ордерні зобов'язання, що є частинами загальної емісії, якщо в боргових зобов'язаннях дається обіцянка щодо виплати певної суми грошей; акції; свідоцтва про участь у капіталі, видані інвестиційними компаніями; процентні купони, дивідендні купони та талони купонного аркушу до цінних паперів, сертифікати про випуск таких цінних паперів; дорожні чеки) [13, с. 185–186]. У § 146 КК ФРН передбачено відповідальність за підроблення грошей з наміром ввести їх в обіг як справжні чи одержання можливості для такого введення в обіг, підроблення грошей з цим наміром таким способом, що створюється

враження їх більшої вартості; придбання із зазначеним наміром фальшивих грошей і пропозицію їх для продажу; введення в обіг як справжніх фальшивих грошей. У § 147 КК ФРН передбачено відповідальність за введення фальшивих грошей в обіг, у § 149 КК ФРН – за готування до підроблення грошей, а у § 150 цього КК визначено особливості застосування таких заходів кримінально-правового характеру, як розширена конфіскація та вилучення фальшивих грошей [13, с. 183–185].

Стосовно підроблення цінних паперів необхідно вказати на існування двох підходів визначення ознак предметів такого підроблення. Перший підхід взагалі не конкретизує таких ознак цінних паперів, що дозволяє визнавати предметом підроблення: а) вже випущені в обіг (емітовані) офіційні цінні папери та б) цінні папери, які взагалі не випускались у обіг (наприклад, ч. 1 ст. 226 КК Нідерландів). Другий підхід, навпаки, диференціює кримінальну відповідальність за підроблення залежно від того, чи здійснюється таке підроблення стосовно вже випущених в обіг (емітованих) цінних паперів, або цінних паперів, які не випускались (у § 1 ст. 313 Карного кодексу Республіки Польща вказується на підроблення чи перероблення офіційних цінних паперів з метою їх використання або введення в обіг) [14, с. 156];

б) навпаки, не виділяється у самостійний злочин та визнається окремим різновидом підроблення (фальсифікації) будь-якого документа, як наприклад, у: ст. 251 КК Швейцарії [15, с. 235]; у ст. 310 Карного кодексу Республіки Польща передбачено відповідальність за підроблення або перероблення документа, що дозволяє отримувати грошову суму або містить зобов'язання виплатити борг, відсотки, участь у прибутку або участь в компанії, або видалення ознак анулювання з відповідного платіжного засобу чи документа [14, с. 155–156]; у ст. 290 КК Іспанії в редакції 17 січня 2013 року передбачено відповідальність

для фактичного або офіційного керівника створеного товариства або такого, що знаходиться в процесі створення, які підробляє документи, які відображають юридичне або фінансове становище такого товариства, що здатне заподіяти економічні збитки самому товариству, його засновникам або третім особам [16, с. 138]. У статті 172 КК Тунісу передбачено відповідальність за повне або часткове підроблення документа шляхом зміни або спотворення оригіналу за допомогою будь-яких засобів, шляхом проставлення підробленої печатки або підпису, неправдивого підтвердження засвідчення особи або статусу осіб, а також виготовлення фальшивого документа або свідоме спотворення офіційного будь-якими засобами або в будь-яких засобах інформації, матеріальних чи нематеріальних, інформаційного або електронного документа, мікрофільму об'єкта, що доказує право на юридичний факт із правовими наслідками (окремо в ст. 177 цього КК передбачено відповідальність для осіб, які «свідомо отримали вигоду із використанням підробки») [17, с. 54–55].

Ще однією типовою формою посягань на фондовий ринок є *використання підроблених цінних паперів* (незалежно від їх емітентів). Таку форму передбачено у ст. 163 КК Японії [18, с. 106], ст. 85 ПК Естонії [8], ч. 3 ст. 144 КК Республіки Сербія [11, с. 176], § 1 ст. 313 Карного кодексу Республіки Польща [14, с. 156]. У даному разі слід вказати, що польський законодавець у § 1 ст. 313 Карного кодексу альтернативно закріплює поняття «використання підроблених чи перероблених цінних паперів» та «введення в обіг підроблених чи перероблених цінних паперів» як різні за змістом, але визначення (окремої дефініції) їх змісту не наводить. В § 2 ст. 299 Карного кодексу польський законодавець лише конкретизує деякі форми використання цінних паперів при вчиненні певного злочину. У цьому параграфі ст. 299 Карного кодексу передбачається кримінальна відповідальність для особи, яка

є співробітником або діє в інтересах чи від імені банку, фінансової або кредитної установи чи іншого суб'єкта, на якого законом покладений обов'язок реєстрації операцій, та осіб, які здійснюють операції. У даному разі польський законодавець визначає наступні форми використання цінних паперів: здійснення операцій, прийняття всупереч існуючим вимогам платіжних засобів, фінансових інструментів, цінних паперів, валютних цінностей, а також здійснення їх переказу чи конвертації, або прийняття їх за інших обставин, які викликають обґрунтовану підозру того, що вони є предметом передачі або вивезення за кордон, а також надання інших послуг, призначених для того, щоб приховати їх злочинне походження, або надання послуг захисту від вилучення [14, с. 156].

Наступною типовою формою посягань на фондовий ринок є *випуск (емісія) цінних паперів*, що здійснюється взагалі забороненими способами або з порушенням встановлених у чинному законодавстві вимог. Так, у ст. 160 КК КНР передбачено відповідальність за випуск великої кількості акцій або боргових зобов'язань певної компанії, підприємства, що здійснило приховування важливих фактів, або включення значного обсягу сфальсифікованої інформації в проспект, призначений для залучення внесків акціонерів (пайовиків), у свідоцтво про підписку на акції, у боргові зобов'язання компанії, в інші агітаційні документи, якщо це спричиняє серйозні наслідки або супроводжується обтяжуючими обставинами. Крім цього, у ст. 179 КК КНР кримінально караним є випуск великої кількості акцій або боргових зобов'язань компаній без санкції відповідних керівних органів, що призвели до серйозних наслідків [19, с. 97–98, 112–114].

У статті 226 КК РБ передбачено відповідальність за незаконний випуск (емісію) цінних паперів. Зміст незаконного випуску (емісії) характеризують наступні дії, що передбачені у диспозиції цієї

статті КК РБ: а) випуск (емісія) цінних паперів без реєстрації у встановленому порядку; б) публічне розміщення цінних паперів з порушенням встановленого порядку; в) використання завідомо підроблених документів для реєстрації цінних паперів [9]. Крім цього, у ст. 227 КК РБ передбачено відповідальність за підроблення проспекту емісії цінних паперів, що визначається у диспозиції цієї статті КК РБ наступним чином: внесення посадовою особою в проспект емісії цінних паперів завідомо недостовірних відомостей або посвідчення проспекту емісії, що містить завідомо недостовірні відомості (обов'язковою ознакою складу цього злочину за КК РБ є «заподіяння шкоди інвесторам в особливо великому розмірі») [9].

Норми, які пов'язані з порушенням встановленого законодавством випуску (емісії) цінних паперів, містяться у КК РФ, ст. 170.1 якого передбачено відповідальність за фальсифікацію єдиного державного реєстру юридичних осіб, реєстру володільців цінних паперів або системи депозитарного обліку. Так, у ч. 1 цієї статті фальсифікацією визнається подання в організацію, що здійснює облік прав на цінні папери, документів, які містять завідомо неправдиві дані, з метою внесення в єдиний державний реєстр володільців цінних паперів або в систему депозитарного обліку недостовірних відомостей про засновників (учасників) юридичної особи, про розміри і номінальну вартість долей їх участі у статутному капіталі господарського товариства, про зареєстрованих володільців іменних цінних паперів, про кількість, номінальну вартість та категорії іменних цінних паперів, про обтяження цінних паперів чи про долю, про особу, яка здійснює управління цінними паперами або долею, що переходять у порядку спадщини, про керівника постійно діючого виконавчого органу юридичної особи або про іншу особу, що має право без доручення діяти від імені юридичної особи, або в інших цілях, спрямова-

них на придбання права на чуже майно. У частині 2 зазначеної статті КК РФ передбачено відповідальність за внесення в реєстр володільців цінних паперів, в систему депозитарного обліку завідомо недостовірних відомостей шляхом неправомірного доступу до реєстру володільців цінних паперів, до системи депозитарного обліку [10].

У статті 185 КК РФ визначається такий злочин, як «зловживання при емісії цінних паперів». У частині 1 цієї статті КК РФ зловживанням визнаються: а) внесення в проспект цінних паперів завідомо недостовірної інформації, б) затвердження або в) підтвердження проспекту чи звіту (повідомлення) про підсумки випуску цінних паперів, що містить завідомо недостовірну інформацію, а також г) розміщення емісійних цінних паперів, випуск яких не пройшов державну реєстрацію, за винятком випадків, коли законодавством РФ про цінні папери не передбачена державна реєстрація випуску емісійних цінних паперів (обов'язковою ознакою цього складу злочину називається заподіяння великої шкоди громадянам, організаціям або державі). При цьому КК РФ містить низку спеціальних норм стосовно тієї, яка передбачена ст. 185 КК РФ, що конкретизують різновиди вказаного зловживання при емісії цінних паперів, які в літературі визнають пов'язаними з так званим «фондовим обманом» [20, с. 205–206]. Зокрема, ст. 185.1 КК РФ передбачено відповідальність за злісне ухилення від розкриття чи надання інформації, визначеної законодавством РФ про цінні папери, або надання завідомо неповної чи неправдивої інформації. У частині 1 ст. 185.2 КК РФ визначено порушення порядку обліку прав на цінні папери, що скоюється особою, до посадових обов'язків якої входить вчинення операцій, пов'язаних з обліком прав на цінні папери (обов'язковою ознакою складів названих злочинів є заподіяння великої шкоди громадянам, організаціям або державі). У частині 3 цієї статті

КК РФ кримінально караним визнано внесення в реєстр володільців цінних паперів недостовірних відомостей, а також умисне знищення чи підроблення документів, на підставі яких були внесені запис або зміна в реєстр володільців цінних паперів, якщо обов'язкове зберігання цих документів передбачене законодавством РФ [10].

Схожа норма про зловживання при випуску (емісії) цінних паперів міститься у ст. 245 КК Республіки Молдова. Зокрема, її ч. 1 передбачено, що кримінально караними є «внесення у проспект емісії або в інші документи, на підставі яких реєструється випуск цінних паперів, недостовірної або такої, що вводить в оману, інформації, затвердження проспекту емісії, який містить завідомо недостовірну чи таку, що вводить в оману, інформацію, а рівно – затвердження завідомо недостовірних результатів емісії». Крім цього, в КК Республіки Молдова включені спеціальні норми стосовно зазначеної вище, що передбачають кримінальну відповідальність за «зловживання в діяльності учасників ринку цінних паперів» (ст. 245.1 КК) та «порушення законодавства при внесенні записів до реєстру власників цінних паперів» (ст. 245.2 КК). Так, у ч. 1 ст. 245.1 КК передбачено відповідальність за «діяльність учасників ринку цінних паперів з метою обмеження вільного обігу цінних паперів на ринку, вчинення обманних дій або вчинення інсайдерами угод з цінними паперами з використанням доступної їм інформації в особистих інтересах або інтересах третіх осіб, а також залучення до цих дій інших учасників ринку цінних паперів», а у ст. 245.2 КК – «умисне включення до реєстру власників цінних паперів недостовірної, викривленої, неправдивої інформації, що спричинило перехід права власності на цінні папери від однієї особи до іншої» [21, с. 385–387].

Ще однією типовою формою є *введення в обіг незаконно випущених* цінних паперів. Цю форму передбачено у § 169 і § 170 КК Данії, § 2 ст. 310, ст. ст. 312,

313 Карного кодексу Республіки Польща, § § 146, 147, 151 КК ФРН.

В окремих випадках зарубіжним законодавцем вказано, що предметом введення в обіг є підроблені офіційні цінні папери (наприклад, у § 1 ст. 313 Карного кодексу Республіки Польща встановлено відповідальність для того, хто з метою використання або введення в обіг підробляє або переробляє офіційні цінні папери або з такого паперу видаляє ознаки анулювання, а у § 2 цієї ж статті передбачено відповідальність для того, хто офіційний цінний папір, підроблений, перероблений або з видаленими ознаками анулювання, вводить в обіг, набуває або використовує його чи зберігає з метою введення в обіг [14, с. 156]).

Типовою формою посягання на фондовий ринок можна визнати порушення встановленого *порядку обігу* (незаконним обігом) цінних паперів. «Компоненти» такого обігу в актах кримінального законодавства пов'язуються з різними обставинами, що потребують відповідного дозволу з боку держави. Наприклад, польським законодавцем такі «елементи» незаконного обігу пов'язано з: а) збиранням, придбанням або пропонуванням цінних паперів з метою фінансування злочину терористичного характеру (ст. 165а Карного кодексу); б) прийняттям, передачею чи вивозом за кордон цінних паперів, передачею права власності чи володіння на них (ст. 299 Карного кодексу); в) використанням певних відомостей в обороті цінних паперів, їх придбанням та продажем (ст. 311 Карного кодексу) [14, с. 15–156]; г) придбанням, передачею цінних паперів без відповідної ліцензії та/або з порушенням умов придбання цінних паперів за вже отриманою ліцензією. Приклади останнього «елемента» враховано у Карному скарбовому кодексі (далі – КСК) Республіки Польща. Так, у § 1 ст. 102 КСК Республіки Польща кримінальній відповідальності підлягає резидент, який без необхідної валютної ліцензії або всупереч її умовам, придба-

вас: частки або акції в компаніях із місцезнаходженням в інших країнах, або володіє частками або акціями у таких компаніях, одиниці участі у фондах колективного інвестування, що знаходяться в інших країнах; боргові цінні папери, випущені чи виставлені нерезидентами із інших країн, валютні цінності, що збуваються нерезидентами із інших країн, в обмін на інші валютні цінності або національні платіжні засоби, права вимоги або інші права, виконання яких здійснюється шляхом грошових розрахунків, і які збуваються нерезидентами із інших країн. В § 1 ст. 103 КСК передбачено відповідальність для резидента, який без необхідної валютної ліцензії або всупереч її умовам, збуває в країні, як безпосередньо, так і при посередництві інших суб'єктів, боргові цінні папери зі строком викупу меншим, ніж рік, або права вимоги чи інші права, виконання яких здійснюється шляхом грошових розрахунків. Водночас у ст. 101 КСК передбачено відповідальність для нерезидента з іншої країни, який без необхідної валютної ліцензії або всупереч її умовам, збуває в країні, як безпосередньо, так і при посередництві інших суб'єктів, боргові цінні папери зі строком викупу меншим, ніж рік, або права вимоги чи інші права, виконання яких здійснюється шляхом грошових розрахунків [21, с. 109–110].

Типовою формою посягання на фондовий ринок вважається також незаконне використання так званої *інсайдерської інформації*. Цю форму посягання на фондовий ринок передбачено у: ст. 161 КК Швейцарії – відповідальність за використання знань, які пов'язані з довірою та впливають на біржовий або добіржовий курс цінних паперів [15, с. 185]. У ст. 311 Карного кодексу Республіки Польща передбачено відповідальність для того, хто в документації, що стосується обороту цінних паперів, поширює неправдиву інформацію або замовчує інформацію про фінансовий стан оферента (*oferenta*), що має важливе значення

для придбання, продажу цінних паперів, збільшення або зменшення внеску [14, с. 156]. У статті 9 глави 9 КК Швеції передбачено відповідальність за публікацію або розповсюдження іншим способом інформації, що вводить населення в оману з метою підвищити ціну товару, цінних паперів або іншого майна [22, с. 79]. У статті 161 КК КНР передбачено відповідальність для службових осіб певних компаній за надання нею акціонерам або громадськості неправдивих відомостей у фінансово-бухгалтерській звітності, а також приховування важливих відомостей, що заподіяло серйозну шкоду інтересам акціонерів або інших осіб [19, с. 98–99].

Низку норм, пов'язаних з кримінально-правовою охороною «інформаційної складової» фондового ринку, містить КК КНР. Так, у ст. 180 КК КНР кримінально караними визнано дії осіб, які володіють конфіденційними відомостями щодо фондових операцій, або які незаконно одержали такі відомості й скористалися своїм знанням для купівлі чи продажу цінних паперів до того моменту, коли такі відомості про випуск цінних паперів, їх обіг на біржі та інші обставини, що впливають на встановлення вартості цінних паперів, оголошені або розголошені до моменту офіційного оприлюднення. Крім цього, неправдиву інформацію, що впливає на фондові операції і здатна дестабілізувати біржовий ринок цінних паперів, визначено у ст. 181 КК КНР як предмет таких діянь, як «компіляції» та «розповсюдження» [19, с. 113–115].

Низку норм, що забезпечують охоронну «інформаційну складову» фондового ринку, передбачено в ПК Естонії. Наприклад, у ст. 148¹⁰ ПК Естонії встановлено відповідальність за умисне надання посадовими особами недостовірних відомостей про майновий стан комерційного товариства учасникам, акціонерам, членам або членам ради комерційного товариства. Статтею 161² цього ПК передбачено відповідальність за використання конфіденційної інфор-

мації при здійсненні операцій з цінними паперами, а у ч. 1 ст. 167² – відповідальність посадових осіб емітента за оголошення, надання або розповсюдження явно помилкової інформації про відкритий випуск цінних паперів [8].

У частині 1 ст. 226¹ КК РБ передбачено відповідальність за незаконне використання або розголошення відомостей, внесених у реєстр володільців цінних паперів, або інформації про результати фінансово-господарської діяльності емітента цінних паперів до її опублікування у засобах масової інформації чи доведення іншим чином до відома необмеженого кола осіб, вчинені особою, якій такі відомості чи інформація відомі у зв'язку з його професійною або службовою діяльністю. Обов'язковою ознакою основного складу цього злочину, передбаченого ч. 1 ст. 226¹ КК РБ, визначено «заподіяння шкоди у великому розмірі» без конкретизації осіб потерпілих. Кваліфікуючими ознаками цього складу злочину названо вчинення перелічених у ч. 1 ст. 226¹ КК РБ дій «з корисливої чи іншої особистої зацікавленості» [9].

Низку норм, що забезпечують охорону «інформаційної складової» фондового ринку, містить КК РФ. Так, У статті 185.3 КК РФ передбачено відповідальність за «маніпулювання ринком». Зміст цього поняття конкретизується у ч. 1 ст. 185.3 КК РФ та охоплює умисне розповсюдження через ЗМІ завідомо неправдивих відомостей або вчинення операцій з фінансовими інструментами, іноземною валютою та/або товарами чи інші умисні дії, заборонені законодавством РФ про запобігання неправомірного використання інсайдерської інформації та маніпулювання ринком, якщо в результаті таких незаконних дій ціна, попит, пропозиція або обсяг торгів фінансовими інструментами, іноземною валютою та/або товарами відхилились рівня чи підтримувались на рівні, який істотно відрізняється від того рівня, який сформувався би без врахування вказаних вище незаконних дій, і такі дії заподія-

ли велику шкоду громадянам, організаціям чи державі або поєднані з отриманням зайвого доходу чи уникненням збитків у великому розмірі. У цьому разі цікаво відзначити, що у п.п. 2, 3 примітки до цієї статті КК РФ визначено поняття «зайвий дохід» та «уникнення збитків» (перше визначається як дохід, що є різницею між доходом, який був отриманий в результаті незаконних дій, та доходом, який сформувався би без обліку незаконних дій, передбачених цією статтею, а друге – як збитки, яких особа уникнула в результаті неправомірного використання інсайдерської інформації та/або маніпулювання ринком). Крім цього, в КК РФ міститься ст. 185.6 «Неправомірне використання інсайдерської інформації». У частині 1 цієї статті КК РФ передбачено відповідальність за 1) умисне використання інсайдерської інформації для здійснення операцій з фінансовими інструментами, іноземною валютою та/або товарами, до яких відноситься така інформація, за власний рахунок або за рахунок третьої особи, а також 2) умисне використання інсайдерської інформації шляхом давання рекомендацій третім особам, зобов'язання або спонукання їх іншим чином до придбання чи продажу фінансових інструментів, іноземної валюти і/або товарів. Обов'язковою ознакою цього складу злочину визнається заподіяння таким використанням великої шкоди громадянам, організаціям або державі, а також отримання доходу або уникнення збитків у великому розмірі. Кваліфікуючими ознаками, що визначено у ч. 2 ст. 185.6 КК РФ, є умисне використання інсайдерської інформації шляхом її неправомірної передачі іншій особі, якщо таке діяння потягло утворення наслідків, передбачених ч. 1 цієї статті КК РФ [10].

У Кримінальному кодексі Іспанії міститься ст. 282¹, якою передбачено відповідальність для осіб, «які де-факто або де-юре є адміністраторами товариств-емітентів цінних паперів на ринку цінних паперів, і сфальсифікують економіч-

но-фінансову інформацію, що міститься в проспектах про емісію будь-яких фінансових інструментів, чи інформацію, яку товариство має публікувати та оприлюднювати, згідно із законодавством про ринок цінних паперів, відносно власних ресурсів, діяльності, теперішніх або майбутніх комерційних операцій, з метою залучити інвесторів або депозитаріїв, розмістити будь-які види фінансових активів чи отримати фінансування в будь-який спосіб» [16, с. 133–134].

Підбиваючи підсумки зазначеному, слід наголосити на низці наступних висновків.

1. Проаналізовані законодавчі акти включають типові та нетипові форми посягань на фондовий ринок, «роботу» його складових елементів. Розрізняються такі форми посягання за наступними підставами: а) особливості заподіяння шкоди фондовому ринку, його складовим «елементам» та б) особливості взаємозв'язку юридичних конструкцій, передбачених такими актами, з вчиненим посяганням та фактично заподіяною ним шкодою фондовому ринку (особливості поєднання у змісті таких юридичних конструкцій певних властивостей посягань на фондовий ринок та заподіяної ними шкоди).

2. Типовими формами зазначених посягань вважаються ті, що відображають істотні, найбільш поширені характеристики посягання та заподіяваної ним шкоди, властиві порушенню «роботи» фондового ринку будь-якої країни (або більшості країн зі схожою системою фондового ринку), а саме: підроблення цінних паперів (виготовлення підроблених цінних паперів); використання підроблених цінних паперів (незалежно від їх емітентів); випуск (емісія) цінних паперів, що здійснюється взагалі забороненими способами або з порушенням встановлених у чинному законодавстві вимог; введення в обіг незаконно випущених цінних паперів; порушення встановленого порядку обігу цінних паперів; незаконне використання так званої інсайдерської інформації.

3. Виділені типові форми стосуються порушення різних етапів «роботи» фондового ринку, які можна «представити» як такі, що стосуються: а) повноважень учасників фондового ринку, які залежать від форми цінного паперу (підроблення; використання, збут завідомо підроблених цінних паперів); б) процесу випуску (емісії) цінних паперів, в) їх введення в обіг та обігу; г) використання інсайдерської інформації в процесі випуску (емісії) та обігу цінних паперів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Уголовный кодекс Голландии. Пер. с англ. И. В. Мироновой. 2-е изд. СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. 510 с.
2. Уголовный кодекс Дании. Пер. с датского и англ. канд. юрид. наук С. С. Беляева, А. Н. Рычевой. СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. 230 с.
3. Уголовный кодекс Республики Болгария. СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. 298 с.
4. Уголовный кодекс Республики Узбекистан с изменениями и дополнениями на 15 июля 2001 года. СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. 338 с.
5. Кримінальний кодекс Азербайджанської Республіки, Кримінальний кодекс Республіки Казахстан. Під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову Т. В. Руденко. К.: ОВК, 2016. 490 с.
6. Уголовный кодекс Латвийской Республики. Пер. с лат. канд. юрид. наук А. И. Лукашова. СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. 313 с.
7. Уголовный кодекс Японии. Науч. редактирование и предисловие докт. юрид. наук, проф. А. И. Коробеева. СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. 226 с.
8. Пенитенциарный кодекс Эстонии. URL: https://www.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ru-seadused/ПЕНИТЕНЦИАРНЫЙ%20КОДЕКС_01.05.2015.pdf
9. Уголовный кодекс Республики Беларусь. URL: <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/by/by028ru.pdf>
10. Уголовный кодекс Российской Федерации. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/

11. Уголовный кодекс Республики Сербия. Научное редактирование и предисловие Ю. А. Кашубы; перевод с английского С. Карбибова. СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический Центр Пресс», 2009. 268 с.
12. Уголовный кодекс Грузии. URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf>
13. Карне законодавство ФРН. Збірка перекладів. Переклад: Зігора А. І. Київ: ВАІТЕ, 2016. 408 с.
14. Карний кодекс Республіки Польща. Наукове редагування д.ю.н., проф. Берзін П. С. Переклад: Борমেцька Г. В. Київ: ВАІТЕ, 2015. 172 с.
15. Уголовный кодекс Швейцарии. Научное редактирование, предисловие и перевод с немецкого канд. юрид. наук А. В. Серебренниковой. СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. 350 с.
16. Кримінальний кодекс Королівства Іспанія. Під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на укр. мову О. В. Лішевської. К.: ОВК, 2016. 284 с.
17. Кримінальний кодекс Туніської Республіки. Під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на укр. мову К. І. Мазуренко. К.: ОВК, 2016. 104 с.
18. Уголовный кодекс Японии. Науч. редактирование и предисловие докт. юрид. наук, проф. А. И. Коробеева. СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. 226 с.
19. Уголовный кодекс Китайской Народной Республики. Пер. с китайского Д. В. Вичикова. СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. 303 с.
20. *Клепицкий И. А.* Система хозяйственных преступлений. М.: Статут, 2005. 572 с.
21. Карний казначейський кодекс Республіки Польща. Наукове редагування д.ю.н., проф. Берзін П. С. Переклад: Бормецька Г. В. Київ: ВАІТЕ, 2015. 164 с.
22. Уголовный кодекс Швеции. Научные редакторы проф. Н. Ф. Кузнецова и канд. юрид. наук С. С. Беляев. Перевод на русский язык С. С. Беляев. СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. 320 с.

Volunets R. Criminal responsibility for certain typical forms of acquisition in the foreign market under foreign legislation

The article analyzes the typical forms of encroachments on the stock market, which are foreseen by the criminal legislation of foreign countries. The author refers to such typical encroachments: forgery of securities (the production of counterfeit securities); use of counterfeit securities (regardless of their issuers); Issue (issue) of securities, which is carried out in general in prohibited ways or in violation of the requirements established by the current legislation; putting into circulation illegally issued securities; violation of the established procedure of circulation (illicit circulation) of securities; illegal use of so-called insider information.

To distinguish these typical forms, criminal law is analyzed in the Netherlands, Denmark, Germany, Poland, Switzerland, Sweden, Spain, Bulgaria, Uzbekistan, Azerbaijan, Kazakhstan, Georgia, Belarus, Latvia, Estonia, Japan, China, Russia, Serbia, Tunisia.

The formulated conclusions determine the typical and non-typical forms of encroachments on the stock market, their correlation among themselves, the significance for the content of these forms of properties of the stock market and legal constructions. It is substantiated that the typical forms of encroachments reflect the essential, most common characteristics of the attack and the damage it inflicted on the «work» of the stock market of any country (or most of the countries with a similar stock market system).

It is determined that the standard forms refer to the violation of the following phases of the «work» of the stock market: associated with the exercise of the powers of the stock market participants, depending on the form of the security (forgery, use, sale of deliberately fake securities); associated with the process of issue (issue) of securities, their introduction into circulation and circulation; use of insider information in the process of issue (issue) and circulation of securities.

Keywords: securities, stock market, standard forms, foreign countries, criminal legislation.

Стаття надійшла до редакції журналу 20.09.2017 р.